

İSTANBULLU MACARLARIN TARİHİNE DAİR BİR KAYNAK: “MACAR NÜFUS KÜTÜĞÜ”

György CSORBA*

Öz

Bu çalışmada, Macar Milli Arşivi Devlet Arşivi'nde (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) bulunan özel bir kaynak, 19. yüzyıl ikinci yarısından Birinci Dünya Savaşı sonuna değin kayıtları ihtiva eden bir konsolosluk nüfus kütüğü sunulmaktadır. Kaynağın ortaya çıkarılması ve o dönemdeki kullanımını henüz tamamen belirlenmemiş olsa da, döneme ait başka kaynaklarla bir arada kullanıldığında Osmanlı başkentinde bulunan/yaşayan Macaristan vatandaşlarının menşei, yaş, cinsiyet, toplumsal özelliklerini takdim etmeye elverişlidir. Ayrıca bu nüfus kütüğü, aile tarihi araştırmaları için de kullanılabilir. Makale kapsamında araştırmacılara tanıtılan kaynaktan elde edilebilen hayat hikayelerine dair örnekler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Avusturya Macaristan Monarşisi, İstanbul, Macarlar, konsolosluk nüfus kütüğü, mikro tarih.

Macar Milli Arşivi Devlet Arşivi'nde muhafaza edilen Dışişleri Bakanlığı belgeleri arasında künyesine göre “eski İstanbul'daki Avusturya-Macaristan Konsolosluğu tarafından tutulmuş konsolosluk kütüğü” başlıklı bir defter bulunmaktadır.¹ Hiçbir bilgi notu, yazı ya da tasdik mührü içermeyen defterin sadece sırtına ve kapağına muhtemelen daha sonra yapıştırılmış bir etiketten “Macar Nüfus Kütüğü” yazısı okunabilir. Tarihinin aksine, bu cilde Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin dağılmasından sonra yazılmış belgeleri içeren İstanbul Başkonsolosluğu malzemelerinin arasında rastlanmaktadır. Bu kaynak şüphesiz Macar Konsolosluk uygulamasıyla bağlantılı olmakla birlikte, ne maksatla kullanılmış olduğu hâlâ tam olarak belirlenememiştir.²

Osmanlı İmparatorluğu ve diğer doğulu, daha doğrusu Hıristiyan olmayan devletlerin toprağında konsolosluklar tesis edilmesi, yalnız iktisadî, ticarî çıkarların korunmasıyla alakalı değildi; aynı zamanda bu kurumların hukukî işlev de görmeleri bakımından kendine özgü bir nitelik gösteriyordu.³

Avusturya ve Macaristan ile ilgili konsolos ve kapitülasyon hakları, 21 Temmuz 1718'de akdedilen Pasarofça Antlaşması sonucunda ortaya çıkmış ve antlaşmanın maddeleri sonraki sulh muahedelerinde de teyit edilmiştir. Barış antlaşması, en ziyade

* Tarihçi, MA, gyorgycsorba@gmail.com. Makale Dr. Hadnagy Szabolcs tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

¹ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára (Macar Millî Arşivi Devlet Arşivi, bundan sonra: MNL OL) K 653 Az Ankarai Követség Isztambuli Konzuli Osztálya, Majd Isztambuli Főkonzulátus (1855–1918) (Ankara Elçiliği İstanbul Konsolosluk Şubesi, daha sonra İstanbul Başkonsolosluğu (1855–1918), 41. cilt 15. başlık 1855–1918. A Volt Konstantinápolyi Osztrák–Magyar Konzulátus által vezetett konzuli anyakönyv (Sabık İstanbul Avusturya–Macaristan Konsolosluğu tarafından idare edilen Konsolosluk Nüfus Kütüğü.

² Bu defterin bir sureti konsolosluk el kitabında da bulunamamıştır: Freiherrn von Malfatti di Monte Tretto, Josef, *Handbuch des Österreichisch–Ungarischen Konsularwesens Nebst Einem Anhang*. Wien, 1904, I–II.

³ Hargitai, József, *A Diplomáciai és Konzuli Kapcsolatok Joga (Diplomatika ve Konsolosluk İlişkileri Hukuku)*. Budapest, 2005, 258–261.

müsaadeye mazhar olan ülkelerin hakları ve imtiyazlarını Avusturya konsololarına da tanımıştır. Böylece imparatorluk ve kraliyet tebaaları Osmanlı yargı alanından çıkarılmış; aralarındaki işleri konsoloslar yargıç olarak takip etmiş; karma işlerinde ise konsolosların himayesine alınmışlardır. Bunun dışında serbest dolaşıma hak kazanmışlar; ticaret yaparken birçok imtiyaz ve himayeden faydalanmışlardır.⁴ İncelediğimiz dönemde, yani Monarşi zamanında bağımsız bir Macar diplomasisinden bahsetmediğimizi hatırlatmak gerekir. Başka bir deyişle, bu konsolosluk hizmetinin çeşitli maddelerinde Macar unsurları da olmuştur; çünkü bu makamın faaliyetleri çoğu vakit ortak işleri içermiyordu. Örneğin müstakil Macar vatandaşlık hukuku nedeniyle Macaristan ve Avusturya vatandaşlarıyla ilgili kurallar farklıydı.⁵

Macar vatandaşlığının kazanılması ve kaybına ilişkin 1879 tarihli L (50) Sayılı kanuna göre, "Macar vatandaşı olan babadan evlilik birliği içinde ve Macar vatandaşı olan anadan evlilik birliği dışında doğan çocuklar Macar vatandaşlığını doğum yeri yurt dışında olsa da soy bağı esasına göre kendiliğinden kazanır." Ayrıca yabancı uyruklu bir kadın, Macar vatandaşı bir erkek ile evlilik yoluyla Macar vatandaşlığı kazanır. İstanbul doğumlu Macarların Macaristan'daki ikametgâhını belirtmesi başka bir açıdan da önemliydi, çünkü konsolosların yargı yetkisine ilişkin 1891 tarihli XXXI sayılı kanuna göre, konsolosluk mahkemelerinde Macar vatandaşlarının hukuki ehliyetini, onlara dair aile, miras, ceza hukukunu, ikamet ettiği yerlerin kanunları ve kural-larına göre yürütmek gerekiyordu. Yani kapitülasyonlar, diğer antlaşmalar ve ilgili kanunları dikkate alarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki Macarların hukuki işlerine Osmanlı yargı sistemi değil; Macar hukukunu esas alan Konsolosluk bakmıştır.

Nüfus kütüklerinin devlet tarafından tutulması Macaristan'da 1894 senesi XXXIII sayılı kanuna dayanarak zorunlu olarak 1 Ekim 1895 itibarıyla uygulanmıştır. Söz konusu kanun, Avusturya-Macaristan diplomatik temsilcisi, konsolosları ile muavinlerine görev yerlerinde Macar vatandaşının doğumu, ölümü ve evlilik hukukuyla ilgili kanun uyarınca huzurlarında akdedilen nikâh olması durumunda nüfus memuru gibi davranma yetkisini vermiştir. Yurtdışı nüfus kütüklerinin ikinci nüshasının her sene sonunda İçişleri Bakanlığına gönderilmesi gerekirdi ve buna göre Bakanlığın nüfus kütüğü sureti vermeye yetkisi vardı. Nüfus kütüklerinin yurtdışında tutulmasına ilişkin yasal düzenlemeye göre (1895 tarihli 3163/M. E. sayılı kararname) yukarıda söz edilen diplomatik memurlar nüfus kütüğüne doğum veya ölüm kaydını sadece Macaristan'da ikameti olan Macar vatandaşının doğumu veya ölümü hâlinde yapabirdi.

⁴ Lers, Vilmos, *A Konzuli Bíraskodás Intézménye (Konsolosluk Mahkemesi Müessesesi)*. Budapest, 1904, 76–82.

⁵ Hargitai a.g.e., 264.

Kaynağa Dair

Konsolosların, Macar vatandaşları hakkında yurtdışında da devlet tarafından tutulan nüfus kütüklerine ilişkin kanunu uygulaması gerektiğinden kaynağımızı bir nüfus kütüğü olarak sayamayız; üstelik incelediğimiz belge şeklen de bu tanıma uygun değildir.

Ayrıca bu defterin tasnifine göre de adı yanlışır; çünkü konsoloslar tarafından tutulmuş – ayrı ayrı cilt olarak doğum, ölüm ve evlenme – nüfus kütüklerinin nüshaları başka bir arşiv tasnifinde, yani Regnicolaris arşivinde diğer dış temsilciliklerin benzer belgeleriyle birlikte bulunmaktadır. Bu dokümanlar Macarca, mühürle tasdik edilmiş, her sene baştan numaralamak suretiyle 1898 ve 1918 seneleri arasında tutulmuş formüllerler idi. O zamanki Osmanlı toprağında nüfus kütüğü tutulan konsolosluklar şunlardı: Beyrut, Edirne, Hanya, İstanbul, Selanik, İşkodra, İzmir ve Üsküp. Tabii ki, bunların dışında diğer konsolosluklarda da, örneğin Trabzon'da, nüfus kütükleri tutulmuştur; ancak orada hukuki işlem yapılmamış, hatta başkent dışında kayıtlar çok nadiren alınmıştır. Yurtdışında yaşayanların bu işlemde belki haberleri yoktu veya kendilerini kaydettirmeye önem vermemişlerdi; çünkü mesela İzmir veya Beyrut'ta kesinlikle daha çok Macar vatandaşı yaşamaktaydı. Her halükarda bu kütüklerin türüne göre senede en fazla 4–6 kayıt alınmıştır.⁶

Kısacası, hakiki kaynağımızın "Macar Nüfus Kütüğü" olarak adlandırılması hatalıdır; keza bu isimlendirme, defterin esas tutulma amacını aydınlatmaktan uzaktır. Bu defter, büyük ihtimalle, İstanbul ve civarına uzun veya daimi süreli yerleşen, konsoloslara herhangi bir hukuki işlem vasıtasıyla, mesela vatandaşlığı korumak, çocukların vatandaşlığını sağlamak amacıyla başvurabilen Macar vatandaşlarının sicil için kullanılmıştır. Kaynağımızın Avusturya tebaası için tutulan benzerlerinin Avusturya arşivlerinde muhafaza edildiği de şüphesizdir.

Doldurulacak tablo şeklinde basılmış Almanca defterin antetleri, bir kişinin verilerini iki sayfada göstermektedir. Sırayla numaralanan toplam 938 kayıt bulunuyor; yedi kişi mükerrer alındığı için kayıtlı kişilerin sayısı esasen 931'dir. Tabloda sıra numarası yanında asıl kaydın alındığı tarihi gösteren bir sütun vardır; ama 163. numaraya, yani 10 Kasım 1879'a kadar bu tarihler seyrek, hatta sadece sene olarak yazılmıştır. Üstelik hiçbir kronolojik hassasiyet de görünmüyor. Bunun muhtemel nedenlerinden biri, ilk verilerin "nüfus kütüğüne" başka kaynaklardan, belgelerden geçirilmiş olmasıdır. Buna dayanarak söz konusu sıra numarasına kadar her bir hanede dört haneli başka bir rakam da bulunuyor. İlk kayıt 1855 senesinde, son kayıt ise Padova Mütarekesi'nden üç gün sonra, 6 Kasım 1918'de deftere geçirilmiştir. Ancak, defterdeki son tarih 28 Ekim 1922'dir; demek ki, cilt bu tarihte henüz Türkiye'de bulunuyordu.

Bir sonraki sütunda Almanca adlar okunabilmektedir; yani eğer bir ismin Almancası varsa o zaman Almanca yazılmıştır. Vefat edenlerin adının üstüne ise çizgi çekilmiştir.

⁶ MNL OL N 113 Regnicolaris Levéltár, Konzulátusi Anyakönyvi Másodpéldányok 1898–1918 (Regnicolaris Arşivi Konsolosluk Kütükleri Suretleri 1898–1918).

Doğum tarihi, doğum yeri ve ülkesi sütunlarında çoğunlukla Macaristan'daki yer adlarına rastlanmaktadır. Eğer biri yurt dışında doğduysa, Macaristan'daki ikâmeti de – dünya savaşı yıllarında yedi kişi dışında – her zaman kaydedilmiştir; çünkü bu, konsolosluk himayesinin temel koşulu sayılıyordu. Bu örnek özellikle dullar ve büyümüş çocuklarda geçerliydi.

Din hanesi çoğu defa boş bırakılmıştı. Sonradan dönme olduğu yazılan veya adına bakıldığında İslamiyet'i kabul ettiği söylenebilecek sadece üç kişi vardı. Bu, Osmanlı toplumun dini tercihlerde hoşgörülü olduğunun göstergelerinden biri olarak alınabilir: başarılı olduğu için Müslüman olmamalıydı.

İkametgâh olarak İstanbul dışındaki Osmanlı yerleşimleri çok nadiren kaydedilmiştir. Böyle bir hal bilindiği zaman, ölüm tarihi ile yeri yukarıda anlatılan sütunlara dikey olarak yazılmıştı.

Medeni hal tespit edildikten sonra aile ilişkileri de detaylarıyla anlatılmıştır. Kayıtlı kişinin eşinin adı, kızlık adı ve doğum tarihi not alındıktan sonra çocuklar, oğlanlar ve kızlar olarak ayrı ayrı sıralanmıştır. Doğum tarihinin tam günü verilmiş; ölenler küçük bir haçla işaretlenmiştir. Bir aile üyesi deftere ayrı geçirildiğinde adına not bırakılıp üstü mavi kurşunkalemle çizilmiştir. Meslek hanesinde kayıt zamanında icra edilen meslek yazılmıştır. Ayrıca, dönemin diğer kaynaklarına göre birtakım değişiklikler yaşanmış olduğu halde, defterde katılyı bilgilerin muhtemel değişikliklerine dair herhangi bir not yoktur.

"Avusturya tebaası sıfatı" adlı sütunda her zaman dosya numarası olan, genelde bir bakanlık tarafından verilen resmi bir belgeye dayanılmıştır. Bu evrakta oturma izninin geçerlilik süresi de (genelde bir yıl) belirtilmiştir. Sonunda eşkâl (vücut yapısı, yüz, saç, göz, burun), "vergi" ve mülahaza hanesi vardı; son ikisinde nadiren bir kayıt bulunuyor, vergi hanesine çok defa sadece tek kelime yazılıyordu: "gratis" (muaf).

Belli ki, kaynağımız tüm İstanbul'daki Macarları içermiyor. O dönemin tarihçilerinden Lajos Thallóczy'nin tahminine göre, 1880'li yıllarda İstanbul'daki Avusturyalı-Macar kolonisi 5–6 bin kişiydi ve genelde tüccar, zanaatkâr ve "sözde yabancı uyruklu himaye edilenlerden" oluşmaktaydı.⁷ Deftere kaydedilmeyenler arasında mesela Dániel Szilágyi, György Sipos gibi şehirde uzun süreli yaşayan ve faaliyet yapan kişiler veya İstanbul'da 1911'de vefat eden Imre Karácson bulunmaktadır.⁸

Kaynağımız, doğum tarihi konusunda 19. yüzyılda sık sık görülen özensizliği yansıtıyor: kaynaklara göre o dönemdeki kişiler kendi doğum tarihlerinde, genelde yıl bakımından sık sık yanlışlardır. Doğum yeri konusunda

⁷ Thallóczy, Lajos, *Utazás a Levantéban (Levanten'de Seyahat)*, Budapest, 1882, 35.

⁸ Onlar hakkında bkz.: Csorba, György – Sudár, Balázs: Egy Magyar Antikvárius Isztambulban: Szilágyi Dániel (İstanbul'da Bir Sahaf: Dániel Szilágyi), *Függökert. Orientalisztikai Tanulmányok (Asma Bahçe. Şarkiyat Çalışmaları)*, ed.: Csirkés, Ferenc Péter – Csorba, György – Sudár, Balázs – Takács, Zoltán, Budapest, 2003. 117–136.; Gaboda, Péter: Conclusions Historiques (et muséologiques) du Trajet D'une Statue Égyptienne, *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts*, 82. 1995. 21–30.; Çetin, Atilla: Karácson, Imre (Emeric), in: *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 24. İstanbul, 2001, 379–380.

ise gerçek menşeye yerine çok defa Macaristan'daki ikamet veya oturma yerinin not alınmış olduğu gözüküyor; bunu Kálmán Beszédes veya Ödön Széchenyi vakalarında da görebiliriz. Bu yüzden defterdeki verilere ihtiyatla yaklaşmak gereklidir.

İstanbul'daki Macar Topluluğu Üzerine Veriler

"Nüfus kütüğü", 632 erkek ile 299 kadının ismini içermektedir. Bunlar arasında en fazla Katolikler (407) olmak üzere Yahudiler (195), Ortodokslar (61), Lüteryenler (55) ve Kalvinistler (37) dışında 1 Ortodoks Katolik'e de rastlanmaktadır. 175 kişinin mezhebi ise belirtilmemiştir. Defterde yer alan, 1880'den itibaren yıl başına alınmış ortalama 28 kayıt eşit olarak dağılmamıştır: En fazla kişi (45) 1892'de, en az kişi (1) Birinci Dünya Savaşı çıktığı zaman kayıt altına alınmıştır. Savaş esnasında da sadece senede 5–11 yeni kayıt yapılmış; 1918'de ise çoğu kadın olmak üzere yine daha fazla kişi kaydedilmiştir.

Menşeye yerleri incelenirken bir kişinin doğum yeri eksiktir; iki kişinin ise geldiği vilayet veya bölge tespit edilememiştir. En çok kişinin (152) asıl oturma yeri Pest-Pilis-Solt vilayeti, aslında başkent (Budapeşte) veya civarı idi. O dönemdeki Osmanlı İmparatorluğu toprağında, tabii ki, çoğunlukla göçmenlerin halefi olmak üzere dünyaya gelen 75 kişiden 58'i İstanbul'da doğdu. Macarların kalabalık olarak geldiği diğer vilayetler arasında Temes (51 kişi), Torontál (42 kişi), Bács-Bodrog (47 kişi), Brassó (36 kişi), Nyitra (29 kişi), Pozsony (27 kişi), Krassó-Szörény (25 kişi) ve Szeben (24 kişi) sayılabilir. Menşei Macar hudutlarının dışı olarak gösterilenlerden, Avusturyalıların hepsi (11 kişi) Viyana doğumluydu, 6 kişi Romanya'dan, 5 kişi Belgrad'dan, 3 kişi Bohemya'dan, 2 kişi Almanya'dan gelmişti. Birer kişi ise Mısır, Galiçya, Hollanda, Hırvatistan ve Polonya kökenliydi. Bölgelere göre, bugünkü Macaristan toprağından 336, Erdel'den 213, bugünkü Slovakya'dan 102, Voyvodina'dan 47, Banat'tan 118 kişi gelmiştir. Bugünkü Slovakya'dan gelenlerin dörtte üçü 4 vilayetten (Nyitra, Pozsony, Trencsén, Szepes), Erdellilerin yarısından fazlası Romanya sınırındaki vilayetlerden, bugünkü Macaristan'dan ise Pest-Pilis-Solt dışında Tuna Ötesi vilayetlerinden, eğer şehirlere bakarsak en çok sayıda Macar ile Türk başkentinden, sonra Brassó (24 kişi) ve Temesvár'dan (19 kişi) gelmişlerdir.

İstanbul'da yaşayan erkekler, farklı mesleklerle geçimlerini sürdürmeye çalışmışlardır. Tacirler en kalabalık kitleyi (70 kişi) oluşturuyordu, ama pek çok tüccar çırağı ve elemanlarına da rastlayabiliriz. Ticaretle uğraşanlar, böylece defterde meslekleriyle kayıtlı erkeklerin yedide birini teşkil etmişlerdir. Uşak, gündelik işçi, işçi, hizmetçi gibi diğerlerinin sayısı ise 77 idi. Ustalardan sayılarına göre; nalbantlar (27 kişi), marangozlar (18 kişi), terziler (16 kişi), araba yapımcıları (15 kişi), kasaplar, fırıncılar önde geliyor; ama aralarında çilingir, saraç, arabacı, ayakkabı tamircisi, duvarcı, aşçı, altın kuyumcusu, saatçi, pastacı, kahveci, lokantacı, boyacı, silahçı, teknik tamirci, tarak yapımcısı, berber, döküm ustası, kâhya, matbaacı, ciltçi, bira üreticisi de bulunuyordu. Hepsi Paşabahçe'de çalışmış olan cam fabrikası işçilerinin sayısı da yüksektir (13 kişi).

Macar cemaatinin ileri gelenlerden 23 kişi hekim ve dış hekimisi olarak çalışmıştır. Ama bankacılar, banka memurların nispeten büyük sayısı (15 kişi) da zikredilmeye değer. Bunlar dışında otel sahipleri, otel müdürleri, mühendisler, muhasebeciler, avukatlar, kâtipler, üçüncü ülkelerin sefaret ve konsolosluklarında çalışanlar, bir Musevi kantor, öğretmenler, okul müdürleri, misyonerler, müzisyenler, bir halk şarkıcısı, heykeltıraşlar, ressamlara rastlayabiliriz, ama sirk hayvanları sahibi, akrobat, palyaço, eskrim ustası, piyano akortçusu, telgrafçı, hazırlayıcı gibi nadir mesleklerin temsilcileri de olmuştur. Erkeklerden en az 43 kişi Türk devlet demiryollarında örneğin çilingir, demirci, mühendis ve makinist olarak çalışmıştır. Çok ilginçtir ki, yüzbaşı rütbesiyle Yıldız Sarayı'nda bir Macar da hizmet vermiş ve nihayet 16 Aralık 1917'de İstanbul'da vefat etmiştir.⁹

Dul veya serbest meslek sahibi olarak kaydedilmeyen kadınların hizmetçi, dikici, çamaşırıcı, aşçı olduğunu tipik olarak görebiliriz; kadınların yarısı bu meslek kollarında görülüyordu. Çok sayıda kâhya kadın ve birçok mürebbiye de bulabiliriz (14–14 kişi). Pek yaygın olmayan meslekler yapan kadınlar arasında şarkıcılar, "sanatçılar" (14 kişi), bir müzisyen, bir artist de yer alıyor, hatta otel veya kahvehane sahibine de rastlanabilir.

Bundan sonra daha çok tanınan şahıslar veya ailelere önem verip kaynakların onlara ait bilgilerini aşağıda göstermeye çalışacağız.

Macar tarihinden meşhur veya dönemin kaynaklarına göre İstanbul'daki Macar topluluğunun hayatında önemli rol oynayan pek çok isimle karşılaşmaktayız. Modern Türk İtfaiyesi'nin kurucusu, Türk Generali ve İtfaiye Müdürü Ödön Széchenyi deftere 6 Temmuz 1881'de kaydedilmiştir. Doğum yeri olarak yanlışlıkla Budapeşte yazılmıştır. İkinci eşi (Eftalia, k. a. Giurgiu Kritupulo, d. t. 1854) ile ortak çocuklarının (Bálint, d. t. 23 Kasım 1893, Gustav Géza ile Franz Anastasius d. t. 27 Ekim 1889) bilgileri de defterde belirtilmiştir. Ayrıca Széchenyi'nin Osmanlı Bankası'nda çalışan ilk evliliğinden doğan oğlu Andor (1865–1907) 25 Kasım 1882'de deftere yazılmıştır ve 1886 yılına ait başka bir kaydı daha vardır.¹⁰

Bu çalışma sayesinde bazı bilim adamları da ortaya çıkıyor: "professör" Ignác Kúnos 7 Mayıs 1885'te kaydedilmiştir.¹¹ Defteri hazırlayan kâtipler, Türkolog ve etnograf Gyula Mészáros'u üniversite öğrencisi olarak 10 Aralık 1904'te kaydettikleri gibi mühtedi olduğunu yazmayı da ihmal etmemişlerdi. Gyula Germanus öğrenci olarak 21 Nisan 1906'da deftere geçirilmiştir.¹² Ressam Kálmán Beszédes, 9 Kasım 1885 tarihli bir başlığa sahip olmakla beraber bazı verileri yanlış verilmiştir: Beszédes kendi doğum tarihini 1840 zannediyordu (aslında 1839); ölüm tarihi ise ansiklopedilerde bulunan 3 Mayıs yerine

⁹ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 230. sayı.

¹⁰ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 188., 215. s.

¹¹ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 263.; Kaçalin, Mustafa S.: Kúnos, Ignác, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 26. Ankara, 2002, s. 376–377.

¹² MNL OL K 653 41.c. 15. başlık. 768., 799. sz.; Durmuş, İsmail: Germanus, Julius, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul, 1996, s. 31–32.

8 Mart 1893 olarak yazılmıştı. Beszédes muhtemelen 1890'da İstanbul'daki bir bankanın frizlerini yapan meşhur heykeltıraş János Beszédes'in (1874–1922) akrabasıydı.¹³ Újvidék (Novi Sad) doğumlu ünlü Sırp tarihçisi Stanoje Stanojević (24 Ağustos 1874 – 30 Temmuz 1937) İstanbul'daki bir Sırp ortaokulunda öğretmenlik yaptığı senede, 1898'de kaynağımıza kaydedilmiştir.¹⁴

19. yüzyılın bahtsız dram yazarlarından Zsigmond Czakó'nun erkek kardeşi János Czakó, 29 Eylül 1821'de Dés'te doğmuş ve 26 Ekim 1887'de İstanbul'da vefat etmiştir. Kalvinist olan Czakó, hayatını eczacılık ve ticaretten kazanmıştı. Gemma Francisca (d. t. 1872) ve Leona Catterina (d. t. 1873) adlı iki çocuğu vardı. İkinci eşi Amália 8 Ocak 1892'de deftere ayrı olarak geçirilmiştir. Amália, 1843'te Bükreş'te doğup 21 Şubat'ta Osmanlı başkentinde vefat etmiştir. Ailenin tarihi üzerine yazılan bir esere göre, Czakó, Macar Özgürlük Savaşı'na topçu olarak katılmışsa da, o dönemdeki subayları sıralayan listelerde ismi yer almamaktadır. İstanbul'da evlendiği ilk eşinin adı bilinmiyor; ama ilk gelin, Mayıs 1851'de akdedilen nikâhın üzerinden altı hafta geçmeden vefat etmişti. Czakó, 1863'e gelindiğinde kesinlikle yeniden evlenmişti; Beyoğlu Lüteryen papazının kızı Amália Tókos'u eş olarak kabul etmişti. Söylenenlere bakılırsa, 17 Ekim 1869 doğumlu János ismini taşıyan bir de oğlu varmış. Bu oğlanın babasının vefatından sonra aile işlerini devam ettirdiği belirtilse de, bu iddiaları kaynaklar şu ana kadar henüz doğrulamıyor. Yukarıda değinilen aile tarihi, Czakó'nun bir mektubuna dayanarak onun 1837'den beri yurt dışında yaşadığını yazmaktadır. Bu saptamaya Lajos Thallóczy da katılıyor; ona göre Czakó 1839'den itibaren "doğulu bir insana dönüşmüştü".¹⁵

1823'te doğan ve 16 Nisan 1900'de İstanbul'da vefat eden Szekszárd'lı Anton Commendinger (Kommendinger/Kommandinger) de ilgiye değer. Anton Commendinger tüccar ve piyano imalatçısıydı. İstanbul'a 1848'den önce yerleşmişti; burada bir piyano deposu işletmişti ve aynı zamanda Padişah'ın özel nakliyecisi sıfatını haiz olmuştu. Commendinger müzik tarihçilerinin ilgisini de çekebilir; çünkü Ferenc Liszt 1847'de İstanbul'dayken Beyoğlu'nda A. Alexander Commendinger adlı ünlü bir piyano yapımcısının evinde konaklamıştı. İsimler ve mesleklerin dikkat çekici benzerliği iki kişinin aynı kişi olduğunu farz ettiriyor.¹⁶ 1848'de ihtilal haberi üzerine İstanbul'da yaşayan elli üç

¹³ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 272. ve 399. s.; Hóvári, János, *Rodostói Emlékek és Tanulságok. Beszédes Kálmán – Rodostó Magyar Képirója (Tekirdağ Hatıraları ve Dersler: Tekirdağ'ın Macar Ressamı Kálmán Beszédes*. Budapest, 2009.; Magyar Életrajzi Lexikon, <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/ABC00523/01718.htm>

¹⁴ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 611. s.; Stranjaković, Dragoslav: Stanoje Stanojević. *The Slavonic and East European Review*, 16/48 (Apr., 1938), 698–700.

¹⁵ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 7., 423. s.; Czakó, Károly, A Sepsiszentgyörgyi és Kilyéni Czakó Család III. *Magyar Családtörténeti Szemle*, Eylül 1942. 210–212.; Thallóczy a.g.e., 36.; *Magyar Sajtó (Macar Basını)*, 23 Nisan 1863.

¹⁶ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 2. s.; Velits, Károly, Jegyzetek az 1849-ik Évi Eseményekből (1849 Yılıın Olaylarına İlişkin Notlar. *1848–49. Történelmi Lapok*, 4 (1895). <http://www.terebeess.hu/keletkultinfo/velits.html>; Gracza, Lajos – Dávid, Géza, „Fényes Meteor a Boszporusz Felett”. Újabb Adalékok Liszt Törökországi Újához (Boğaz Üzerinde Bir Işıklı Meteor: Liszt'in Türkiye

Macar ile birlikte Kral Naibi István'a Macar cemaatinin işlerini çekip çevirmesi için sefarette özel bir Macar şubesi açılması müracaatında bulunmuştur. Anton Commendinger, 1860'ta Macar Bilimler Akademisi binasının inşasına 15 altın teklif ederek en büyük Türkiyeli bağışçı olmuştur.¹⁷ Karısı Julia 1841'de doğmuştur. Çocuklarından vefat tarihleri meçhul olarak kaydedilen Eugenia 1858'da, Gizella 1860'da, Irene 27 Mayıs 1863'te, oğulları Ernest ise 1859'da dünyaya gelmiştir. Ernest'in adının 21 Mayıs 1884'te deftere müstakilen bir kez daha girilmesi hasebiyle onun Szekszárd'lı, Katolik ve tüccar olduğu öğrenilebilmektedir. Ernest'e ait son not 1893'te alınmıştır. Ernest'in eşi 2 Ocak 1867'de doğan Bertha Leitgeb'dir. Çocuklarından Ferdinand Anton Ernst 21 Kasım 1887'de, Anton 10 Ağustos 1891'de, Emma ise 2 Temmuz 1886'da doğmuştur. Ferdinand da geçimini ticaretten sağlıyordu; deftere Szekszárd'lı olarak 18 Eylül 1915'te kaydedilmiştir. Evliydi; çocuklarından Josefine 1882'de, Ernst 1909'da, Maria 1915'te doğmuştu.¹⁸

Defterde iki Commendinger'e daha rastlamaktayız. Bu ikisinin akraba olma ihtimali yüksektir; çünkü ticaretle uğraşan, Szekszárd'da doğan Alois Commendinger'in eşi Ida Leitgeb (d. t. 1861) yukarıda adı geçen Bertha'nin kardeşi olabilir. Ida'ya ait son kayıt nikâh şahidi olduğu zaman 1905'te yazılmıştır. 2 Mart 1883'te doğan Alfred adlı oğulları deftere kaydedildiği tarihte rahmetli görünüyordu. Irma isimli kızları ise 11 Mart 1885'te dünyaya gelmiştir. Alois (Alajos), 1887'de Erdel Macar Ulusal Kültür Derneği'nin tam üyesiydi, kaynağımıza kendisine ait en son veri 1893'te girilmiştir. Defterde rastlanan son Commendinger, Julius Georg Franz piyano akortçusu olarak çalışmıştı; ismi 6 Mayıs 1885'te kaydedilmiştir. 1853'te İstanbul'da doğmuştu ve tabii ki Szekszárd kökenliydi. 3 Mart 1902'de Osmanlı başkentinde vefat etmiştir.¹⁹

István Nogel, Türk toprağında yaşayan amatör bir doğa bilimci olarak Macar ilim âlemi tarafından kabul edilmiş bir şahsiyetti. 1848'de İstanbul'daki Macarların ayrı bir konsolosluk şubesi talebine dair dilekçesini Nogel de imzalamıştı. Kaynağımızda maalesef kendisi hakkında veriler bulunmuyor, sadece ailesine dair malumat elde edilebiliyor. Defterde István Nogel'in dul hanımı olarak kaydedilen Miskolc kökenli Adelaide Nogel 1840'ta İzmir'de doğmuş ve 8 Mayıs 1898'de İstanbul'da vefat etmiştir. Nogel'in kızı Alice Magdalena 25 Mayıs 1864'de, oğlu Hermann 26 Eylül 1865'te dünyaya gel-

Seyahatine Dair Yeni Belgeler. *Muzsika*, Eylül 2008. <http://epa.oszk.hu/00800/00835/00129/2791.htm>; Walker, Alan, *Liszt Ferenc 1. A Virtuóz Évek 1811–1847 (Ferenc Liszt, Virtuóz Yılları 1811–1847)*. Budapest, 1986, 438.

¹⁷ Csorba, György: Kísérletek az Önálló Magyar Konzulátusok Létrehozására Keleten 1848-ban (1848'de Şark'ta Gönüllü Macar Konsolosluklarının Oluşumuna Yönelik Tecrübeler), *Keletkutató (Şark Araştırması)* güz 2015., 143–144.; Csorba, György, Az Isztambuli Magyarok Adakozása az MTA-Székház Építésére 1860-ban (1860 Senesinde Macar İlimler Akademisi Merkez Binası'nın İnşasına İstanbullu Macarların Bağışı". *Magyar Tudomány*, (2001):9. 1120.

¹⁸ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 2., 233., 902. s.

¹⁹ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 42., 262. s.; MNL OL N 113. 45. c. 1905/1. sz.; *EMKE, Második Rendes Közgyűlés aug. XVIII.(EMKE İkinci Olağan Genel Kurulu 18 Ağustos)*, Sepsi-Szent-Györgyön, 1887, B. 116.

miştir. Oğlu 16 Mart 1893'te ayrıca bir kayda konu olmuştu; bu kayda göre İstanbul doğumlu, ama Miskolc kökenli bir tüccardı. 3 Şubat 1898'de Osmanlı başkentinde ölmüştü.²⁰

Resmi kayıt defterinde Vasárnapi Újság gazetesinin 7 Ağustos 1892'de çıkan sayısında okuyabildiğimiz kişiler de canlanmaktadır. 1892 Temmuz'unda Kont Ödön Széchenyi'nin itfaiye faaliyetlerinin otuzuncu yıldönümünü kutlamak için İstanbul'a kalabalık bir Macar heyeti geldi: "İstanbul'un en büyük mağazası, Macarlar tarafından işletilen *Orosdy, Back ve ortağı* toptancı firma. Bay Back'ın Büyükdere'de sosyetenin tatil yaptığı Boğaz kıyısında güzel bir yalısı var. Ev sahibi ile İstanbul'un en güzel hanımlarından sayılan eşi Macarlara özgü misafirperverlikle yalıda Macarlar şerefine başarılı bir resepsiyon düzenledi. Resepsiyonda İstanbul'a yerleşen iki genç Macar piyanist Géza Hegyei ile Gyula Székács büyük beğeni toplayan bir de konser verdi."²¹

İncelediğimiz kaynaklarda Géza Hegyei üzerine çok ama bazen çelişkili notlar bulunmaktadır. Hegyei, 26 Aralık 1862'de Óbecse'de doğmuş ve doğum yeri olarak Budapeşte yazılmıştır. 1880–1882 arasında Budapeşte'deki Konservatuar'da Ferenc Liszt'in sınıfında piyano çalmayı öğrenmiştir. Hegyei, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan arkadaşlarının çağrısı üzerine İstanbul'u ziyaret ederek Yıldız Sarayı'nda musikiperver padişah II. Abdülhamid (1876–1909) namına bir konser vermiştir. Türkçe bir kaynağa göre dinleyiciler arasında sanatçının sonradan âşik olduğu Katalin Zigomala da oturuyordu ve Hegyei onunla evlendikten sonra İstanbul'a yerleşmişti. Bu iddiayı araştırdığımız belgeler yalanlıyor: bazı veriler ışığında Hegyei'nin 1887'de, en geç 1890'da İstanbul'da bulunduğu gösterilebilir. Ne de olsa, bu sene basılan Macar-Türk İtfaiye Marşı'na abone için bir duyuruda "... Ödön Széchenyi Paşa melodileri üzerine İstanbul'da yaşayan piyano sanatçısı vatandaşımız Géza Hegyei piyanoya bestelediği marşın net gelirinin yarısı Macar itfaiye teşkilatları yararına harcancaktır." şeklinde bir ibare geçiyordu. Konsolosluk evlenme kütüğüne göre Hegyei 1 Ekim 1906'da mezhebi Ortodoks, kendisinden 22 yaş daha genç, 1884'te İstanbul'da doğan ve merhum bir tüccarın kızı olduğu için zengin bir çeyiz getiren Katalin'le evlendi. Sonraki senelerde üst üste (toplam beş) çocukları doğdu; ama bu evlattan sadece birinin "nüfus kütüğüne" kaydedilmiş olması, defterin düzensiz tutulduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, Hegyei'nin Osmanlı başkentinde kalmasının nedeni bu aşk olamazdı; çünkü o zamanlarda tanınan ve devamlı konserler veren bir sanatçı ve müzik öğretmeni olarak on beş yıldır İstanbul'da yaşıyordu. Öğrencileri arasında Padişah'ın aile üyeleri de bulunuyordu. 1908'den itibaren Saray'ın müzik okulu ve Muzika-ı Hümayun'da

²⁰ Csorba, György, Az 1848–49-es Törökországi Magyar Emigráció Története (1848–1849 Türkiye'deki Macar Mültecilerinin Tarihi), *Hadtörténelmi Közlemények (Askeri Tarih Çalışmaları)*, 112 (1999):2. 382; MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 327., 487. s.; MNL OL H 2 1848:544.

²¹ *Vasárnapi Újság*, 7 Ağustos 1892.; Ticaret şirketine dair bkz.: Kupferschmidt, Uri M.: *European Department Stores and Middle Eastern Consumers: The Orosdy-Back Saga*, İstanbul, 2007.; Her iki sanatçı da kaynağımıza 1894 senesinde kaydedilmiştir. 1863'te Nagyvárad'da doğan "müzik profesörü" Gyula Székács, 1 Kasım 1906'da İstanbul'daki Alman Hastanesi'nde kalp krizinden vefat etmiştir. MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 514. s. ve MNL OL N 113 48. c. 1906/13. s.

piyano dersleri verdi. Türkiye Cumhuriyeti ilan edildikten sonra İstanbul'daki Konservatuvar'ın hocası oldu. 1926'da İstanbul'da vefat etti. Hegyei hakkında ilgi çekici başka bir bilgi daha var: Karısına o denli başarıyla müzik eğitimi vermişti ki, 1926 ve 1932 arasında hanımı da Konservatuvar'da piyano öğretmeni olarak faaliyet göstermişti.²²

1848–1849 Macar Mültecileri Üzerine Veriler

1848–1849 Macar özgürlük ihtilali bastırıldıktan sonra binlerce Macar ve Polonyalı asker ve sivil Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır. Bu kişilerin büyük kısmı fazla geçmeden evlerine döndüler ya da Batı Avrupa'ya ve Birleşik Devletlere doğru yola devam ettiler; ama yine de Osmanlı toprağında yaşamayı tercih eden yüzlerce sığınmacı kalmıştı.²³ Kaynağımız bu dönemin ünlü mültecilerinden çoğunu ihtiva etmese de, ortaya çıkan isimler hakkında bilinen gerçekleri çok defa doğrulayıp sayısız yeni bilgiler vermektedir.

Bu bilgilere göre, sabık çavuş Ferenc Csekey 4 Ekim 1826'da Nagyvárad'da doğmuş ve 1 Şubat 1894'te vefat etmişti. Marangoz olarak çalışmıştır. Eşi 17 Kasım 1833'te doğan Maria Marko idi. Rudolf Ludwig adlı çocuğu 17 Haziran 1874'te dünyaya geldi. 1862'de doğan kızı Rosalia Carolina, Joseph Kreibich ile evlendi. Diğer kızlarından geriye yalnızca doğum tarihleri kaldı; şu sırayla: Luisa 18 Haziran 1864, Maria Emma 25 Mart 1869, Julianna Hedvig 11 Kasım 1871. Csekey'in ölümünden sonra dul kalan eşi deftere ayrıca bir kez daha kaydedilmişti. Bu kayda göre, Maria Marko'nun, Saarbrücken'de doğduğu, Nagyvárad kökenli ve Katolik olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu hanım, 13 Aralık 1906'da Osmanlı başkentinde ölmüştür. Oğlunun isminde Rudolf'un çizilip yerine Adolf yazılması ilgi çekicidir. 11 Ağustos 1909'da deftere ayrı olarak alınan bu oğlan, İstanbul doğumlu, Nagyvárad kökenli, Protestan mezhebinden biriydi ve mesleği açıkça belirtilmeden sadece görevli olarak çalıştığı kaydedilmişti. Eşi, 25 Haziran 1878'de doğan Olga'yla 1902–1910 arasında beş çocukları olmuştu.²⁴

Eski Erdelli emniyet müdürü József Dobokay'dan genel nitelikte çok az bilgiye sahip olabiliyoruz.²⁵ Şahsen kaynağımızda bulunmuyor; ama akrabalık ayrıntıları belli olmasa bile Dobokay ailesi hakkında bazı kayıtlara rastlanabilir. 1808'de Zalatna'da doğan Veronika Dobokay isimli bir dul muhtemelen Dobokay'ın eşiydi, menşei Erdel Gubernium'u tarafından ısdar edilmiş, 12 Haziran

²² MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 507. sayılı belgeye göre Budapeşte doğumlu ve Yahudi; MNL OL N 113. 44. c. 1907/5. és 1909/1., 1911/3. 1914/3.; MNL OL N 113. 45. c. 1906/4.; Dezső, Légány, Liszt's and Erkel's Relations and Students. *Studia Musicologica Scientiarum Hungaricae*, 18 (1976):1–4. 49; Gyöngyösi, Szilvia, Gobbi Henrik, a Zeneakadémia Zongoratanára. *Muzsika*, 44 (2001):10. 34.; Baydar, Evren Kutlay, *Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri*. İstanbul, 2010, 90–112.; *Zalai Közlöny*, 27 Eylül 1890.

²³ Csorba, György: Macar Mültecileri, *Türkler* 12. ed.: Güzel, Hasan Celâl – Çiçek, Kemal – Koca, Salim, Ankara, 2002. 805–812.

²⁴ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 13., 535., 852. s.; Csorba, 1848–1849 Türkiye'deki..., 367; MNL OL R90 I. 864.

²⁵ László, Károly, *Katonai Életemböl. Napló, 1848. szept. 25-e és 1851. szept. 10-e Között (Askerî Hayatımdan. Günlük, 25 Eylül 1848 ve 10 Eylül 1851 Tarihleri Arası*, Yayına hazırlayan, notlar ve son sözlerle gözden geçiren Pordán, Ildikó, Budapest, 2001, 105.

1867 tarihli bir belgeye göre kaydedilmişti. Veronika Dobokay'a ait son kayıt 1881'den kalmadır. Çocukları deftere ayrı olarak alınmıştır. Kızlarından 1849'de Kolozsvár'da doğan Helena mürebbiyelik yapmıştı. Johanna, deftere 14 Mayıs 1902'de bekar olarak ayrı yazılmıştır. Johanna 1850'de Zilah'ta doğmuştu; ama annesinin kaydında doğum tarihi 1851 olarak not alınmıştır. Veronika'nın ismini doğrudan takiben 1844'de doğan Nagyszeben doğumlu József Dobokay'ın kaydını buluyoruz. Veronika'nın oğlu olduğu açıkça yazılmamış olsa da, söz konusu belgelerle diğer notların birbirlerini teyit eden tanıklığına göre büyük ihtimalle Veronika'nın oğluydu. József matbaacı olarak çalışmıştı.²⁶

1849'da orduda er olarak hizmet verirken Osmanlılara sığınan ve artık yetmişine yakinken doğum tarihini tam olarak bilmeyen Ignác Hasenbichler, 18 Mayıs 1895'te düzenlediği kendi nüfus kütüğü suretini Avusturya-Macaristan Konsolosluğuna göndermek için İstanbul'dan Sárvár papazına müracaat etmişti. Nüfus kütüğü suretine konsolosluk aracılığıyla 1868'da Szombathely'deki vilayet yetim fonuna bırakılan mirasını almak için ihtiyaç duyuyordu. Papaz, belgeye eski erin isminin altına şöyle yazmıştı: "doğ. 1824 senesi 15 Kasım". Eğer Hasenbichler mirası edindiyse de bundan uzun süre faydalanmamıştır; çünkü 26 Ağustos 1895'te Osmanlı başkentinde vefat etmiştir. Hasenbichler, marangozluk yapıyordu; kaynağımızda doğum tarihi olarak 1830 senesini vermiş, yani 6 yıl yanlışmıştır.²⁷

Lajos Krajcsovcis er olarak yurtdışına kaçıp İstanbul'a yerleşmiştir. Bir hikâyeye göre, Krajcsovcis, Aziz Benedikt Tarikatına bağlı Lazaristlerin varlığını yönetmiş, ayrıca tarikatın kütüphanesinde Macarlarla alakalı birçok belge bulmuştu. İstanbul'daki Macar topluluğun en itibarlılarından biri olarak Ekim 1889'da vefat etmiştir. İstanbul doğumlu oğlu, 1918'de bankacı olarak kaydedilmiştir.²⁸

Kaynağımız sayesinde József Magyar adlı eski bir er hakkında bütünüyle yeni bilgiler elde edilmektedir. "Nüfus kütüğüne" göre, József Magyar, 1830'da Kassa'da (Köszice) doğmuştu. Kaydedildiği zaman ikametgahı otelcilik yaptığı Mudanya idi. Bu şahıs, marangoz olarak çalışan, 76 yaşında İstanbul'daki Avusturyalı-Macar hastanesinde ölen József Magyar ile muhtemelen aynı kişidir.²⁹

Silah yapımcısı József Nikitits hakkında veri bulunmuyorsa da, ailesinin üyeleri kaynağımızda çok defa ortaya çıkıyor. Örneğin, 1835'te Szekszárd'da Döderlein kızı olarak doğan, Katolik Carolina Nikitits'in meslek hanesine bir silah yapımcısının dul hanımı olduğu yazılmıştı. Dul hanımın oğullarından Carl 6 Şubat 1862'de, Wilhelm 25 Kasım 1868'de doğmuştu. Carolina Nikitits, 1877'de yeniden evlenip Samuel Weiche'nin eşi oldu. Oğullardan Carl, 1 Nisan 1884'te deftere ayrıca geçirilmişti; bu tarihte İstanbul doğumlu, Szekszárd kökenli birisi olarak görülüyordu. 31 Mart 1888'de Osmanlı başkentinde öldü. O zamana değin tüccar olarak geçindi; aynı zamanda Macar 8.

²⁶ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 64–66. ve 685. s.

²⁷ Mektubun aslı için Nádasdy Ferenc Múzeum, Sárvár, Dokumentumok II.83.5.1.; MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 34. s.

²⁸ *Vasárnapi Újság*, 27 Ekim 1889.; MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 170. ve 930. s.

²⁹ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 293. s.; MNL OL N 113 49. c. 1907/9. s.; Csorba, 1848–1849 Türkiye'deki..., 381.

Husar alayının ihtiyat askeriydi.

József Nikitits'in kardeşi Wilhelm (Vilmos) 25 Kasım 1884'te 16 yaşındayken öğrenci olarak deftere kaydedilmişti. Sonradan Adampol'lu yani Polonya'lı Anna Remiszewski ile evlenmiştir. Kaynağımıza göre, çocukları 6 Eylül 1892'de doğan Wolfram ile 29 Ocak 1894 doğumlu Wilhelm'dir. Gerçek nüfus kütüğünden 27 Şubat 1898'de doğan Adalbert József Sándor adlı başka bir çocukları olduğunu da öğreniyoruz. Ayrıca Nikitits'in tüccar olarak Beyoğlu'nda 33 Rue Journal adresinde oturduğu ve ebeveynlerinin Macarca bilmedikleri elimizdeki metinlerde kayıtlıdır. 21 Haziran 1909'da silah tüccarı olarak beyan edilen Nikitits'in yeni oğlu Rikárd dünyaya gelmiştir. Vilmos, 12 Ağustos 1912'de İstanbul'daki Avusturya-Macaristan Hastanesi'nde ölmüştür.

Nikititslerin sonraki nesillerine dair havadisler de kaynaklara yansımıştır: Örneğin Wolfram Nikitits, İstanbul'da 25 Eylül 1916'da Jozefina Otto ile evlenip bu tarihte halihazırda ikametgahları olarak geçen Beyoğlu'ndaki evde eşiyile birlikte oturmuştur.

5 Nisan 1879 tarihli bir kayıta başka bir József Nikitits ortaya çıkmaktadır. Bu Nikitits, 1855'te İstanbul'da doğmuştur ve tabii ki Szekszárd kökenlidir. Eşi Ágnes Preller, çocukları 2 Ekim 1880'de doğan Otto ile Julius Carl ve 27 Haziran 1881'de dünyaya gelen Elisabetha olarak gösterilmiştir. Osmanlı başkentinde ticaretle iştiğal eden József'e dair son kayıt 1883'te yazılmıştır.³⁰

Jozefa Tóthfalussy'in durumu ise bir hususiyet taşıyor. Kendisi, gedikli bir subay olan Károly Tóthfalussy'in eşiydi ve İstanbul'da bulunan "Hotel de Pest" adlı oteli kocasıyla beraber işletiyorlardı. Şimdiki bilgilerimize göre, kocası yetmişlerin sonlarında ölmesine rağmen ailesi bu oteli işletmeye devam etmiştir. 14 Mart 1881'de dul kaldığı kayda geçirilmişti. Bu kayda nazaran, 1824'te (Vár) Palota'da doğan kadın kütüğe kaydedildiği zaman Nagyányalı idi; yani merhum kocasının muhtemelen orali olduğu kanaatine varabiliriz. Jozefa, 21 Mart 1897'de vefat etmiştir. Görünen o ki, bir otel sahibinin kızı artık bir hekim için uygun bir eş olabiliyordu; en azından 23 Mayıs 1854'te doğan Mária Tóthfalussy hekimlik yapan Moldavya doğumlu Otto Bruckner ile evlenmiştir. Evliliklerinden altı çocukları olmuştu; bunlardan biri olan, 1 Mart 1878'de dünyaya gelen Arthur 1905'te deftere tek başına da kaydedilmişti. Arthur, daha sonra ihtida eden Macarlardan biriydi.³¹

Kaynağımız bir bakımdan İstanbul ve diğer Osmanlı Türk şehirlerinde yaşayan Macar topluluklara ilişkin bilinmeyenlere dikkat çekmektedir; öte yandan, biyografi ile aile tarihi araştırmaları, toplum tarihi analizleri için de kullanışlı bir kaynaktır. Hatalı bilgiler ve eksikleri göz önünde bulundurulmak kaydıyla, bu defter, 1848-49 mültecileri ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan diğer Macarlar'ın sayısı ve hayatı hakkında epeyce sağlam bilgiler vermekle kalmamakta; Osmanlı topraklarına yerleşen ve orada aile kurup zürriyetini devam

³⁰ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 60., 231., 249. 148. s.; MNL OL N 113 43. c. 1899/2. s.; MNL OL N 113 44. c. 1909/2. s.; MNL OL N 113 46. c. 1916/3. s.; MNL OL N 113 49. c. 1912/2. s.; Csorba, 1848-1849 Türkiye'deki..., 382.

³¹ MNL OL K 653 41. c. 15. başlık. 181., 194., 769. s.; Csorba, 1848-1849 Türkiye'deki..., 391.

ettiren Macar vatandaşlarının yerli topluma ayak uydurma ve sosyal statü bakımından yükselme süreçlerini iyi şekilde gözler önüne sermektedir.

Abstract

An Historical Source on the Hungarians of Constantinople: “A Consular Census Register”

This paper aims to present a consular register comprising demographic records from the middle of the 19th century to the end of the First World War, preserved in the National Archives of Hungary State Archives (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára). It has not yet been fully established how this historical source was first introduced with the scholarly circles and for what purposes it had been used at the period of its compilation, compared with other contemporary main sources, it provides a vast amount of knowledge on the origin, age, gender, social features of Hungarian citizens who lived or temporarily stayed in Istanbul. This register can also be used in family history studies. This paper would give some examples from singular life stories that could be derived from the register as well.

Keywords: Austro-Hungarian Monarchy, Istanbul, Hungarians, consular family register, microhistory.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára (Macar Millî Arşivi Devlet Arşivi, bundan sonra: MNL OL) H 2 1848–1849 yıllardaki bakanlığın arşivi. Başbakanlık. Genel belgeler 1848:544.

MNL OL K 653 Az Ankarai Követség Isztambuli Konzuli Osztálya, Majd Isztambuli Főkonzulátus (Ankara Elçiliği İstanbul Konsolosluk Şubesi, daha sonra İstanbul Başkonsoloslugu) (1855–1918), 41. cilt. 15. başlık 1855–1918. A Volt Konstantinápolyi Osztrák–Magyar Konzulátus által vezetett konzuli anyakönyv (Sabik İstanbul Avusturya–Macaristan Konsoloslugu tarafından idare edilen Konsolosluk Nüfus Kütüğü)

MNL OL N 113 Regnicolaris Levéltár, Konzulátusi Anyakönyvi Másodpéldányok (Regnicolaris Arşivi Konsolosluk Kütükleri Suretleri) 1898–1918. 43-46., 48-49. cilt.

MNL OL R 90 Lajos Kossuth'un belgeleri, I. 864.

Nádasdy Ferenc Múzeum, Sárvár, Dokümanlar II.83.5.1.

Araştırma Eserleri

- BAYDAR, Evren Kutlay, *Osmanlı'nın Avrupalı Müzisyenleri*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.
- CZAKÓ, Károly, "A Sepsiszentgyörgyi és Kilyéni Czakó Család III", *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1942 Szeptember s. 208–213.
- CSORBA, György, "Az 1848–49-es Törökországi Magyar Emigráció Története", *Hadtörténelmi Közlemények*, 112 (1999):2, s. 352–398.
- CSORBA, György, "Az Isztambuli Magyarok Adakozása az MTA-Székház Építésére 1860-ban", *Magyar Tudomány*, (2001):9, s. 1118–1121.
- CSORBA, György, "Macar Mültecileri", *Türkler* 12, ed. Güzel, Hasan Celâl – Çiçek, Kemal – Koca, Salim, Ankara, 2002, s. 805–812.
- CSORBA, György – SUDÁR, Balázs, "Egy Magyar Antikvárius Isztambulban: Szilágyi Dániel", *Függökert Orientalisztikai Tanulmányok*, ed.: Csirkés, Ferenc Péter – Csorba, György – Sudár, Balázs – Takács, Zoltán, Budapest, 2003, s. 117–136.
- CSORBA, "György, Kísérletek az Önálló Magyar Konzulátusok Létrehozására Keleten 1848-ban" *Keletkutatás*, 2015, s. 131–144.
- ÇETİN, Atilla, "Karácson, Imre (Emeric)", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 24, İstanbul, 2001, s. 379–380.
- DURMUŞ, İsmail, "Germanus, Julius", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul, 1996, s. 31–32.
- EMKE, Második, *Rendes Közgyűlés aug. XVIII*, Sepsi-Szent-Györgyön, 1887.
- GABODA, Péter, "Conclusions Historiques (et Muséologiques) du Trajet d'une Statue Égyptienne", *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts*, 82, 1995, s. 21–30.
- GRACZA, Lajos-DÁVID, Géza, "Fényes meteor a Boszporusz felett", "Újabb adalékok Liszt Törökországi Útjához", *Muzsika*, Eylöl 2008, <http://epa.oszk.hu/00800/00835/00129/2791.htm>
- GYÖNGYÖSI, Szilvia, HENRIK, Gobbi, "a Zeneakadémia Zongoratanára", *Muzsika*, 44 (2001):10, s. 34.
- HARGITAI, József, *A Diplomáciai és Konzuli Kapcsolatok Joga*, Budapest, 2005.
- HÓVÁRI, János, *Rodostói Emlékek és Tanulságok. Beszédés Kálmán – Rodostó Magyar Képirója*, Budapest, 2009.
- KAÇALIN, Mustafa S., KÚNOS, Ignác, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 26, Ankara, 2002, s. 376–377.
- KUPFERSCHMIDT, Uri M., *European Department Stores and Middle Eastern Consumers: The Orosdi-Back Saga*, İstanbul, 2007.
- LÁSZLÓ, Károly, *Katonai Életemből. Napló, 1848. Szept. 25-e és 1851. Szept. 10-e Között*, yay. haz. Ildikó Pordán, Budapest, 2001.
- LÉGÁNY, Dezső, "Liszt's and Erkel's Relations and Students", *Studia Musicologica*

Scientiarium Hungaricae, 18 (1976):1–4.

LERS, Vilmos, *A Konzuli Bíraskodás Intézménye*, Budapest, 1904.

Magyar Életrajzi Lexikon, <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/ABC00523/01718.htm>

Magyar Sajtó, 23 Nisan 1863.

STRANJAKOVIĆ, Dragoslav, Stanoje Stanojević, *The Slavonic and East European Review*, 16/48 (Apr., 1938), s. 698–700.

THALLÓCZY, Lajos, *Utazás a Levantéban*, Budapest, 1882.

TRETTO, Malfatti di Monte, FREIHERRN, Josef von, *Handbuch des Österreichisch-Ungarischen Konsularwesens Nebst Einem Anhang*, Wien, 1904, I–II.

Vasárnapi Újság, 27 Ekim 1889.

Vasárnapi Újság, 7 Ağustos 1892.

VELITS, Károly, "Jegyzetek az 1849-ik Évi Eseményekből", 1848–49. *Történelmi Lapok*, 4 (1895), <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/velits.html>.

WALKER, Alan, *Liszt Ferenc I. A Virtuóz Évek 1811–1847*, Budapest, 1986.

Zalai Közlöny, 27 Eylül 1890.